

ДАВИДЮК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, адвокат
ORCID 0000-0002-6699-0903

УДК 346.7:330.341.1
DOI 10.37772/2518-1718-2023-1(41)-3

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Недосконалість державного регуляторного впливу стала однією із тих причин, через які бізнес структури та суб'єкти господарювання вступають у зносини з метою створення, передачі прав та втілення технологій. Незавершеність державної політики у цій сфері, не дозволяє за рахунок регуляторного впливу, компенсувати і ті економічні неспроможності, що виникли внаслідок введених обмежень військового часу через відкриту збройну агресію сусідньої держави.

Роботу присвячено дослідженню стану господарсько-правового регулювання принципів державної технологічної політики. Вивчається як рівень відповідності положень чинного законодавства України вимогам та потребам учасників відносин трансферу технологій так і формуються перспективи подальшого вдосконалення вказаних нормативних приписів. Особливу увагу приділено засадам функціонування державної технологічної політики в умовах воєнного стану.

Будь-яка державна політика, в тому числі і державна політика у сфері обігу технологій (державна технологічна політика), повинна мати наступну структуру: 1) мета державної політики (тобто те заради чого держава втручається в діяльність суб'єктів господарювання та певні економічні відносини. Ті цілі, досягнення яких є покладені в основу регуляторних дій органів державної влади); 2) завдання державної політики (це стратегічні та середньострокові конкретизовані цілі, досягнення яких визначено в якості орієнтуючих критеріїв, для органів державної влади); 3) об'єкти державної політики (це ті види суспільних відносин, які підпадають під регуляторний вплив держави і вплив на які визначається цілями і завданнями державної політики); 4) принципи державної політики (ті основоположні засади на яких вона базується і які дозволяють забезпечити стабільність і спрямованість актів регуляторного характеру, які приймаються органами державної влади на виконання покладених на них завдань); 5) засоби державної технологічної політики (заздалегідь визначені способи, прийоми, дії, за допомогою яких органи державної влади, від імені держави Україна, втручаються в економічні відносини трансферу технологій).

У висновках статті запропоновано авторську концепцію засад (принципів), на яких має відбуватися регуляторний вплив держави у сфері трансферу технологій.

Ключові слова: технологія, правове регулювання обігу технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність, державна технологічна політика.

Постановка проблеми. Суспільні відносини які виникають з приводу створення, передачі прав та втілення технологій також знаходяться під постійним впливом відповідних органів державного управління. Проте, на жаль, такого роду вплив в межах України, характеризується фрагментарністю та епізодичністю і не носить цілісного чи завершеного характеру. Як наслідок, багато аспектів нормативної регламентації відносин обігу технологій, залишилось без адекват-

ної уваги законодавця і необґрунтовано віднесені до сфери диспозитивного регулювання.

Недосконалість державного регуляторного впливу стала однією із тих причин, через які бізнес структури та суб'єкти господарювання вступають у зносини з метою створення, передачі прав та втілення технологій. Незавершеність державної політики у цій сфері, не дозволяє за рахунок регуляторного впливу, компенсувати і ті економічні неспроможнос-

ті, що виникли внаслідок введених обмежень військового часу через відкриту збройну агресію сусідньої держави.

Мета статті – формування цілісної системи принципів нормативного регулювання способів, прийомів, дій які мають здійснюватися органами державної влади для забезпечення належного рівня державного регулювання у сфері трансферу технологій, а також лежати в основі форм, способів, прийомів впливу, що мають бути реалізовані державою для усунення економічних неспроможностей ринку технологій, в тому числі і тих, що викликані введенням воєнного стану та відкритою збройною агресією сусідньої держави. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні взаємопов’язані завдання: (1) проаналізувати стан нормативного забезпечення принципів державного регуляторного впливу на відносини пов’язані із обігом технологій; (2) визначити сутність та характерні ознаки державної технологічної політики; (3) виокремити основні пропозиції щодо вдосконалення нормативного регулювання засад державної політики у сфері трансферу технологій; (4) сформувати пропозиції щодо вдосконалення положень чинного законодавства України для фіксації в них попередньо сформованих висновків.

Об’єктом дослідження є система суспільних відносин врегульована нормами законодавства про трансфер технологій, що виникають під час створення, передачі прав та втілення технологій в межах заходів їх державного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з обраної теми свідчить, що питання загальні питання державного втручання у сфері національної економіки, розглядалися багатьма вченими. Їх численні здобутки лягли в основу нормативного регулювання цих процесів. Серед всіх вчених і їх здобутків, особливо хотілось би виділити В. К. Мамутова [1], Д. В. Задихайло [2], Ю.Є. Атаманової [3], та ін. У вказаних працях, було визначено основні види, форми, засоби державного впливу на ті або інші суспільні відносини, а також виділено їх основні визначальні характеристики. Проте жоден із вказаних авторів не проводив комплексного дослідження державної технологічної політик і не формував цілісну концепцію їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Згідно із звітом, наданим Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації щодо стану науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році, можна побачити наступне [4]: (а) національна економіка України за період із 2014 р., по 2020 р.: систематично втрачає рівень позитивного міжнародного рейтингування в межах Глобального індексу інновацій – GII (Global Innovation Index), Індексу інновацій Агентства Блумберг – BII (Bloomberg Innovation Index),

Глобального індексу конкурентоспроможності талантів – GTCI (Global Talent Competitiveness Index), Європейського інноваційного табло – EIS (European Innovation Scoreboard); (б) тільки протягом 2020–2021 рр., Україні, вдалось дещо покращити загальні показники інноваційної привабливості та технологічного клімату; (в) таке покращення відбулось тільки за рахунок лібералізації чинного законодавства України у сфері трансферу технологій та більш широкого втілення ринкових саморегульвних механізмів [5].

Будь-яка державна політика, в тому числі і державна політика у сфері обігу технологій (державна технологічна політика), повинна мати наступну структуру:

1) мета державної політики (тобто те заради чого держава втручається в діяльність суб’єктів господарювання та певні економічні відносини. Ті цілі, досягнення яких є покладається в основу регуляторних дій органів державної влади);

2) завдання державної політики (це стратегічні та середньострокові конкретизовані цілі, досягнення яких визначено в якості орієнтуючих критеріїв, для органів державної влади);

3) об’єкти державної політики (це ті види суспільних відносин, які підпадають під регуляторний вплив держави і вплив на які визначається цілями і завданнями державної політики);

4) принципи державної політики (ті основоположні засади на яких вона базується і які дозволяють забезпечити стабільність і спрямованість актів регуляторного характеру, які приймаються органами державної влади на виконання покладених на них завдань);

5) засоби державної технологічної політики (заздалегідь визначені способи, прийоми, дії, за допомогою яких органи державної влади, від імені держави Україна, втручаються в економічні відносини трансферу технологій) [6].

Як і будь-який напрям втручання держави в економічні відносини, державна технологічна політика повинна мати нормативно регламентовані межі такого втручання. Передусім, такими межами виступають принципи державної технологічної політики, яким вона має відповідати. Відповідно до положень Господарського кодексу України, державна політика у сфері обігу технологій є складовою державної інноваційної політики, яка в свою чергу входить до системи державної інвестиційної політики України. Таким чином, при визначенні засад на яких має функціонувати державна технологічна політика, потрібно враховувати і положення тих нормативних документів, які визначають межі структурованого державного впливу більш високого рівня.

Так, положеннями статті 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» встановлено, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. А в якості основних принципів державної інноваційної політики визначено наступні:

- 1) орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- 2) визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- 3) формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- 4) створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- 5) забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- 6) ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- 7) здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- 8) фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- 9) сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- 10) інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- 11) підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [7].

У роботі С. А. Вилгіна, визначено, що зазначену концепцію доцільно доповнити наступними засадами: 1) стимулювання інноваційної активності приватного сектора, залучення приватних інвестицій у рамках ефективних державних програм і механізмів інноваційного розвитку; 2) розширення фінансування на довгостроковій основі фундаментальних досліджень; 3) поліпшення впровадження і використання наявних і нових технологій; 4) застосування в різній комбінації всього набору інструментів інноваційної політики; 5) ефективне використання глобалізації інноваційної діяльності; 6) підвищення ефективності роботи державних органів влади, партнерства держави і частки сектора в сфері науково-дослідних робіт [8].

Д. В. Задихайло визначає, що науковий авторський інтерес до господарсько-правових аспектів формування та реалізації державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні спонукає для обрання для дослідження наступних напрямів політики. По-перше, державна підтримка інноваційної діяльності. По-друге, оптимальне поєднання саморегулювання суб'єктів інноваційної діяльності з іншими елементами правового господарського порядку. По-третє, правове стимулювання запровадження державно-приватного партнерства у науку та освіту [9].

На основі загальних принципів господарського, інвестиційного, інноваційного законодавства, які охоплюють собою діяльність у сфері трансферу технологій, а також сферу інтересу та виходячи із попередньо сформованих мети, завдань, державної технологічної політики, можна систематизувати наступну концепцію принципів державної технологічної політики:

- 1) засоби державної політики у сфері обігу технологій, мають реалізовуватись виключно на основі попередньо визначених пріоритетних напрямів здійснення діяльності пов'язаної із втіленням нових технологій, на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях, а також в конкретній галузі (ях);
 - 2) всі заходи державної технологічної політики мають бути реалізовані відповідно до попередньо сформованих загальнонаціональних, регіональних, місцевих та галузевих програм по втіленню нових технологій;
 - 3) державна технологічна політика має бути орієнтована на створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки та стимулювання втілення нових технологій;
 - 4) недоторканості прав на технологію і заборони на безпідставне позбавлення прав на неї;
 - 5) захист прав та законних інтересів суб'єктів технологічної діяльності та забезпечення дієвої системи способів поновлення порушених прав і законних інтересів;
 - 6) реалізації заходів фінансової підтримки та стимулювання проектів по втіленню нових технологій;
 - 7) стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують реалізацію проектів пов'язаних із втіленням нових технологій;
 - 8) встановлення режиму пільгового оподаткування для суб'єктів, що втілюють нові технології;
 - 9) підтримка функціонування і розвитку інфраструктури ринку технологій.
- Принципи державної технологічної політики є запорукою її стабільності та незмінності регуляторного впливу. Саме через це, вони мають залишатись

незмінними і під час оголошення в межах країни особливого стану. Проте реалії сьогодення, вимагають від держави, адекватних реакцій на зовнішні виклики, зумовлені відкритою збройною агресією сусідньої держави. В таких умовах необхідним є створення передумов для мобілізації і концентрації зусиль всіх суб'єктів держави для реалізації спільної мети – перемоги. Задля створення передумов для використання всього наявного технологічного потенціалу в умовах воєнного часу, принципи технологічної політики мають бути доповнені. При цьому, такого роду доповнення має стосуватись обмеження абсолютних прав володільців (розробників) технології задля забезпечення інтересів суспільства та держави. До такого роду засадних обмежень доцільно віднести наступне:

- 1) принцип допустимості оплатного вилучення прав на технологію;
- 2) принцип пріоритетності національного використання технології (виключно на території України, або для потреб суб'єктів господарювання резидентів України).

Висновки. (1) Сучасний стан розвитку ринку технологій в Україні характеризується великою кількістю економічних провалів (неспроможностей). (2) Держава, в особі уповноважених органів, має здійснювати регуляторну діяльність спрямовану на їх подолання. Проте, правове регулювання державної технологічної політики України носить епізодичний (фрагментарний) характер. Через це вона не відповідає потребам учасників трансферу технологій і має бути змінена. (3) Запропоновано авторську концепцію засад (принципів) на яких має відбуватись регуляторний вплив держави на сферу трансферу технологій. (а) Засоби державної політики у сфері обігу

технологій, мають реалізовуватись виключно на основі попередньо визначених пріоритетних напрямів здійснення діяльності пов'язаної із втіленням нових технологій, на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях, а також в конкретній галузі (ях); (б) Всі заходи державної технологічної політики мають бути реалізовані відповідно до попередньо сформованих загальнонаціональних, регіональних, місцевих та галузевих програм по втіленню нових технологій; (в) Державна технологічна політика має бути орієнтована на створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки та стимулювання втілення нових технологій; (г) Недоторканості прав на технологію і заборони на безпідставне позбавлення прав на неї; (д) Захист прав та законних інтересів суб'єктів технологічної діяльності та забезпечення дієвої системи способів поновлення порушених прав і законних інтересів; (е) Реалізації заходів фінансової підтримки та стимулювання проектів по втіленню нових технологій; (є) Стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують реалізацію проектів пов'язаних із втіленням нових технологій; (ж) Встановлення режиму пільгового оподаткування для суб'єктів, що втілюють нові технології; (з) Підтримка функціонування і розвитку інфраструктури ринку технологій. (4) Обґрунтовано, що на період дії обмежень воєнного часу вказана система принципів державної технологічної політики має бути доповнена наступними засадами: (а) принцип допустимості оплатного вилучення прав на технологію; (б) принцип пріоритетності національного використання технології (виключно на території України, або для потреб суб'єктів господарювання резидентів України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Мамутов В. К. Правовое обеспечение инновационной деятельности. *Інноваційний розвиток України : наукове, економічне та правове забезпечення* : Всеукр. Наук.-практ. конф., (м. Харків, 27–28 жовт., 2006 р.) / упоряд. О. В. Петришин, М. О. Кизим. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 82–96.
2. Задахайло Д. В. Стратегія держави в системі законодавчого регулювання економічних відносин. *Вісник академії правових наук України*. 2006. № 1 (44). С. 129–138.
3. Атаманова Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України: монографія. Харків : Факт, 2006. 256 с.
4. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.К. Кваша та ін. Київ: УкрІНТЕІ, 2021. 39 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf>
5. Інформаційні матеріали Міністерства економіки України, щодо стану інноваційної діяльності. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti>.
6. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання. Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.
7. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#n23>.

8. Вилгін Є. А. Основні принципи формування державної інноваційної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. №16. С. 145–148.
9. Клімова Г. П., Іванов С. М., Шевченко Л. С. та ін. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. 450 с.

REFERENCES

1. Mamutov V. K. (2007). Legal support of innovation activity. *Innovatsiyni rozvytok Ukrainy : naukove, ekonomichne ta pravove zabezpechennia: Proceedings of the International Sci.-Pract. Conference*, (pp. 82–96). Kharkiv : VD «INZhEK» [in Ukrainian].
2. Zadykhailo, D. V. (2006). State strategy in the system of legislative regulation of economic relations. *Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 1 (44), 129–138 [in Ukrainian].
3. Atamanova, Yu. Ye. (2006). *Theoretical problems of becoming an innovative law of Ukraine*. Kharkiv : Fakt [in Ukrainian].
4. Pysarenko, T. V., Kuranda, T. K. & Kvasha T. K et al. (2021). *The state of scientific and innovation activity in Ukraine in 2020: Scientific and analytical note*. Kyiv: UkrINTEI. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf> [in Ukrainian].
5. Information materials of the Ministry of Economy of Ukraine, regarding the state of innovation activity. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti> [in Ukrainian].
6. Davydiuk, O. M. (2010). *Technology as an object of economic and legal regulation*. Kharkiv: «FINN» Publishing House [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine on Innovation Activity, № 40-IV (2002, July 4). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#n23> [in Ukrainian].
8. Vylhin, Ye. A (2013). Basic principles of formation of state innovation policy. *Investments: practice and experience*, 16, 145–148 [in Ukrainian].
9. Klimova, H. P., Ivanov, S. M. & Shevchenko, L. S. et al. (2015). *Conceptual foundations of the formation of an innovative society in Ukraine*. Atamanova, Yu. Ye. & Klimova, H. P. (Eds.). Kharkiv.: Pravo [in Ukrainian].

DAVYDIUK OLEKSANDR

PhD in Law, Assistant Professor, Assistant Professor at the Economic Law Department of the Yaroslav Mudryi National Law University, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, advocate

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF THE REFORM OF THE LEGAL REGULATION OF THE PRINCIPLES OF THE STATE TECHNOLOGY POLICY UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL STATE

Problem setting. The imperfection of state regulatory influence has become one of the reasons why business structures and business entities enter into communication for the purpose of creating, transferring rights and implementing technologies. The incompleteness of state policy in this area does not allow, due to regulatory influence, to compensate for those economic failures that arose as a result of the imposed restrictions of wartime due to the open armed aggression of a neighboring state.

Analysis of recent researches and publications. General issues of state intervention in the sphere of the national economy were considered by many scientists. Their numerous achievements formed the basis of regulatory regulation of these processes. Among all the scientists and their achievements, I would especially like to single out V. K. Mamutov, D. V. Zadykhailo, Yu.E. Atamanova, etc.

Target of the research is to form an integral system of principles of regulatory regulation of methods, techniques and actions which should be carried out by public authorities to ensure an appropriate level of state regulation in the field of technology transfer, and also to underlie the forms, methods and techniques of influence which should be implemented by the state to eliminate economic inadequacies of the technology market, including those caused by the introduction of martial law and open armed aggression of a neighboring state.

Article's main body. Any state policy, including state policy in the field of technology circulation (state technology policy), should have the following structure: (1) The purpose of state policy (that is, the purpose of which the state intervenes in the activities of economic entities and certain economic relations. Those goals, the achievement of which is the basis of regulatory actions of state authorities); (2) Tasks of state policy (these are strategic and medium-term specific goals, the achievement of which is defined as guiding criteria for state authorities); (3) Objects of state policy (these are the types of social relations that fall under the regulatory influence of the state and the impact on which is determined by the goals and objectives of state policy); (4) Principles of state policy (those fundamental principles on which it is based and which allow to ensure the stability and orientation of acts of a regulatory nature, which are adopted by state authorities to fulfill the tasks assigned to them); (5) Means of state technological policy (predetermined methods, techniques, actions by which state authorities, on behalf of the state of Ukraine, intervene in the economic relations of technology transfer).

Conclusions and prospects for development. (1) The author's concept of the bases (principles) on which the regulatory influence of the state should take place in the field of technology transfer is proposed. (a) Means of state policy in the field of technology circulation should be implemented exclusively on the basis of pre-determined priority areas of implementation of activities related to the implementation of new technologies, at the national, regional, local levels, as well as in a specific industry (s); (b) All measures of the state technological policy must be implemented in accordance with previously formed national, regional, local and industry programs for the implementation of new technologies; (c) State technological policy should be oriented towards the creation of a legal framework and economic mechanisms to support and stimulate the implementation of new technologies; (d) Inviolability of rights to technology and prohibitions on unjustified deprivation of rights to it; (e) Protection of the rights and legitimate interests of subjects of technological activity and provision of an effective system of ways to restore violated rights and legitimate interests; (e) Implementation of measures of financial support and stimulation of projects on the implementation of new technologies; (j) Stimulation of commercial banks and other financial and credit institutions that lend to the implementation of projects related to the implementation of new technologies; (g) Establishing a preferential taxation regime for subjects implementing new technologies; (h) Support for the functioning and development of the infrastructure of the technology market. (1) It is substantiated that for the period of wartime restrictions, the specified system of principles of state technology policy should be supplemented with the following principles: (a) the principle of admissibility of paid withdrawal of rights to technology; (b) the principle of priority for the national use of technology (exclusively on the territory of Ukraine, or for the needs of business entities resident in Ukraine).

Key words: technology, legal regulation of technology circulation, technology transfer, innovation, innovation activity, state technological policy.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Давидюк О. М. Господарсько-правові аспекти реформування правового регулювання принципів державної технологічної політики в умовах воєнного стану. *Право та інновації*. 2023. № 1 (41). С. 22–27.